

KONEČNÝ, A. – LEXMAN, J.: Poznámky k liturgickej stránke Bajanových piesní v Jednotnom katolíckom spevníku. In: P. Paulín Bajan OFM (1721–1792) a slovenská hudba, literatúra, jazyk v 18. storočí., Bratislava 1992, s. 170–174.

MINAŘÍK, M.: Mariánska dogmata. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 1991.

MINEJA. IJUL. ČASŤ TREŤJA. Izdanije Moskovskoj Patriarchii 1988, s. 25–43

NASTOLNAJA KNIGA SVJAŠČENNOSLUŽITEĽA. Tom 1.–5. Moskva 1977–1986.

NIKITINA, S., E.: Duchovnyje stichi v sovremennoj staroobradčeskoj kul'ture: mesto, funkcija, semantika. In: Istorija, kul'tura, etnografija i fol'klor slavjanskich narodov. XI. meždunarodnyj sjezd slavistov. Moskva 1993, s. 247–259.

PETRUŠEVYČ, A., S.: Istoričeskaja pesňa. Pišň o obraze Klokočevskom. In: Literaturnij Sbornik Halickoj Matici, 1886, s. 190–198.

SLOVNÍK BIBLICKEJ TEOLÓGIE. Zagreb 1990.

TAKÁČOVÁ, L. a kol.: Kresťanská terminológia. Banská Bystrica, JAS 1996.

TICHÝ, F.: Československé písně v Moskevském zpěvníku. Praha–Bratislava 1931.

VLAŠIN, Š.: Slovník literární teorie. Praha, Československý spisovatel 1984.

VOZŇAK, M.: Materialy do istoriji ukrajinskoj pišni i virši. Tom I., II., III. Lvov 1913, 1914, 1925.

WOLLMAN, F.: Někteří projevy vědomí sounáležitosti a součinnosti humanisticko-barokního rázu. In: Slavica. Praha 1957, s. 79–104.

ŽEŇUCH, P.: Paraliturgická pieseň východného obradu. Slovanské štúdie 2/1994, 1997, s. 66–86.

Tabuizovaná lexika v lexikografickom spracovaní (diachrónny pohľad)

Alexandra Rajčanová

Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, Bratislava

V úvode k prvému a zatiaľ jedinému vydaniu *Najkratšieho slovníka slovenského jazyka* (NSSJ) sa vo vzťahu k *Slovníku slovenského jazyka* z r. 1959–1968 (SSJ) a ku *Krátkemu slovníku slovenského jazyka* z r. 1987 (KSSJ) hovorí, že „aj napriek ich nesporným kvalitám mali – okrem niektorých menších – jeden veľký nedostatok: malú, no z hľadiska frekvencie v hovorovej reči veľmi významnú oblasť lexiky pred verejnosťou buď celkom zatajili, alebo prezentovali len v podobe veľmi obmedzenej a občas až skreslenej. Situáciu, ktorá týmto vznikla, možno ťažko označiť za inú ako kurióznú: civilizovaný národ sám pred sebou tají časť svojej slovnej zásoby“ (NSSJ,

1991, s. 6). Spomínanú „veľmi významnú oblasť lexiky“, ktorá je práve obsahom tohto slovníka, predstavujú – ako ich označujú autori – „termíny z hľadiska spoločenského tabu“ (c. d., s. 9). Dá sa povedať, že obsahom slovníka sú vulgarizmy a hrubé slová s výrazným príznakom expresívnosti, ktoré tvoria súčasť tabuizovanej lexiky, resp. lexiky z oblasti spoločenského tabu. (Na tomto mieste treba podotknúť, že si uvedomujeme, že chápanie hraníc spoločenského tabu a miery vhodnosti či nevhodnosti je individuálne ako u jednotlivca, tak i v skupine patriacej k nejakej kultúrnej tradícii, pričom rozdiely môžu byť veľmi veľké. Zároveň sa však tieto hranice môžu posúvať smerom k zvýšenej benevolencii alebo opačne.)

Politické zmeny, ktoré sa u nás udiali po roku 1989, ale vlastne predtým už aj postmoderná kultúra posledných desaťročí vôbec, uvoľnili rozličné spoločenské konvencie a umožnili otvorenie mnohých tém, ktoré sa v rozličnej miere v rozličných obdobiach považovali za spoločenské tabu alebo sa nejakým spôsobom diskriminovali, obchádzali a zamlčovali (napr. sexualita, homosexualita, ale aj feminizmus, rasizmus, nacionalizmus a určite mnoho ďalších). To sa, pochopiteľne, muselo odraziť aj v jazyku, kde na jednej strane vzniklo množstvo nových slov, na druhej strane však slová, ktoré fungovali iba v špecifických komunikačných sférach a boli doménou určitých špecifických používateľských skupín (predovšetkým sociálnych), prenikli do verejnej komunikácie a stali sa frekventovanejšími v štandardných komunikačných sférach. V tejto atmosfére bol vydaný aj *Najkratší slovník slovenského jazyka*. K jeho vydaniu – podľa našich zistení – lingvistická obec v oficiálnych jazykovedných periodikách žiadne stanovisko nezaujala, čo vlastne iba potvrdzuje určitú „tradíciu“, ktorá vo vzťahu k tejto časti slovnej zásoby u nás v poslednom období fungovala.

Po podrobnejšom preskúmaní súčasných slovenských lexikografických aj teoretických lexikologických prác môžeme konštatovať, že sa téme tabuizovanej lexiky venovalo skutočne málo pozornosti. Takmer všetky zmienky o tabuizovanej, resp. vulgárnej lexike sú iba súčasťou prác, ktoré sa venujú inej problematike, a teda sú len marginálne a veľmi stručné. Väčšinou ide o stratifikáciu jazyka a o problém, či vulgarizmy patria medzi slová spisovné alebo subštandardné, pričom názory na túto klasifikáciu sa pomerne rôznia.

V úvode vydania *Slovníka slovenského jazyka* autori vyčleňujú vulgarizmy zo spisovnej lexiky (SSJ I, 1959, s. 11), pričom upozorňujú, že SSJ neznamenáva viaceré kategórie slov, medzi nimi „slova z argotu a vulgárne výrazy, pokiaľ sa nepoužívajú v krásnej literatúre pre umelecké zámery“ (SSJ I, 1959, s. 6). Tým sa vysvetľuje aj fakt, že v prípade ojedinelého výskytu vulgarizmov heslo neobsahuje všetky existujúce významy, obyčajne zachytáva len ten význam, ktorý plní funkciu nadávky.

J. Mistrík vo svojej *Štylistike* naopak zaraďuje vulgarizmy medzi spisovnú expresívnu lexiku (porov. Mistrík, 1989, s. 81).